

درت زده منما

این سخن عشق است فی الزمان و الزمان

کمی خزان و اندک این اشعار را

آشکار

مثنوی

درد نامه

مُرتب

قاضي علي اکبر درازي

دفعه پهرين — جنوري ۱۹۶۳ء — جلد هڪ هزار

دفعه دوم — آگسٽ ۱۹۶۵ء — ۲۵۰

— هديده ۱ — پندرهن روپيه

حق واسطاً قائم

بجاري پريس

دربیان درد وارشاد پیر مرشد

۱. باز آدام بغیال دیگر کردیم بیان بحال دیگر
۲. گزده درد در تو آید فسر یا آسمان بر آید
۳. میهنات که بیخبر شدی و غم درد بگیرد غمش شو
۴. جز درد و گری نباشد شاه است دیگر شهی نباشد
۵. این درد ساندت حُدا را در لحظه نمایندت حُدا را
۶. این درد بود هم سعادت این درد شده همه هدایت
۷. این درد قطع کند منازل شد درد و جهان عشق نازل
۸. کم میکنند او غم و رشاهی چه چیت و چه تحت و چه مبرای
۹. درد برانشد میسر میهنات که مانده مقصر
۱۰. اگر گشت بتو شود کرامات جز درد بحال تست میهنات
۱۱. سر مطلب درد یار باشد بی درد همیشه خوار باشد

دربیان درد وار شاد پیر مرشد (سنڌي ترجمو)

۱- وري دل ۾ پيو خيال پيدا ٿيو - جذمنڪري وري پيو احوال پيش ڪيان ٿو

۲- جيڪڏهن درد درد توکي رسي ٿو - ته آسان ٿاين دانئون ڪري ٿو

۳- افسوس تنهنجي حال تي چو توکي ان جي شان جي خبر نه آهي - درد ڳوٺي ۾

ڪير به انهيءَ غم ۾ رلا -

۴- درد کان سواءِ پيو ڪو رستو ئي ڪونهي - درد شالا آهي پير ڪو شالا ڪو

۵- اچو درد توکي خدا وٽ پهچائيندو ته بهت بقت توکي خدا ڏي ڏيکاري ٿو

۶- اهو درد نڪت بختي جي نشاني آهي انهيءَ درد ۾ پيو هدايت سمجھي آهي

۷- درد سڀ منزلون طي ڪري ٿو - تنهنجي جهان ۾ عشق عطا ڪري ٿو

۸- هو بادشاهي غرور کي گم ڪري ٿو ۽ تاج ۽ تخت جي غرور کي به ڇڏي ٿو

۹- جيڪڏهن توکي درد حاصل نه ٿيو ته به افسوس جي ڪارڻ آهي ته تنهنجو قصور آهي

۱۰- جيڪڏهن توکي ڪشف ۽ ڪرامت نصيب ٿي ته به درد ڏنل سوانه تنهنجي

حالت تي افسوس آهي

۱۱- مطلب ته درد خدا پاڻ ڏياري - بي درد هيشه خوار آهي

۳۰. یسند ز به پیر خود رسیدم جز در دزد قهصا شنیدم
۳۱. هم مجلسیان شده گریه زار هر خاص و عام بود بخار
۳۲. خود شد لطف آن چشم پر آب ترکشت زمین بهمان به سیلاب
۳۳. آن پر به بخودی رسیده تیغی ز میان دل کشید
۳۴. بر هر کس چشم جادوی زد دیوانه شده ز حد بحید
۳۵. آن چشم که بود خنجر عشق دانیم که بود خنجر عشق
۳۶. از دود می کشید آبی از آه هسی نمود رای
۳۷. در راه عشق می نموده دل خاص و عام را روده
۳۸. کن قبر تو آشکار شد در نه که قیامت ست پید
۳۹. این جان که می شود خرابم در سوز و گداز من کبایم
۴۰. گاه که بمن نگاه کردی پر زرد می شدم بدردی
۴۱. هر کس که بر منظر سیفاد افتاد بخاک پانه استاد
۴۲. سر مورد که زرد مایه عشق بر عاشق هست سایه عشق
۴۳. بیدر و مباش گر تو مردی دردی نه تراست دان که زدی

۱۳. هڪ ڏينهن مان پنهنجي مرشد جي حضور ۾ ويٺا. اتي درد کان سواءِ ٻيو ڪو
شعر نه سڻيائون.

۱۴. هڪ ڏينهن ڇوڪرو ڀل ماڻهو زار زار ٿي رڙا سڀا ۽ عام خدار ۾ هئا.
ڪار هن پاڻ آڻي ڪڍي ۽ سڌو ٻين اکين مان ٿي وڃيا. جنهن جي سيلاب سان
زمين آلي ٿي ٿي.

۱۵. منهنجو مرشد بيخودي جي حالت ۾ سو. هن دل جي ميان مان ترار چيني ٿي ڪڍي
۱۶. هر ڪنهن شخص کي هن درد ڀرل اکين سان ٿي ڏٺو. جنهن ڪري هو بچندڙ ديوان
ٿي ويا هئا.

۱۷. اُهي اکيون عشق جو خبر هيون. ائين ٿي معلوم ٿيو ته اهي عشق جو ظهور هيو.

۱۸. درد کان جڏهن آڻي ڪڍي ته انهي آڻ سان هن سڀني کي راءِ ٿي ڏيکاري.

۱۹. اها عشق جي آڻ هئي جنهن ڪري عام ۽ خاص جي دل کين چڱي ٿي رهي.

۲۰. اي عاشق آشڪار صبر ڪر. نت قناعت پيدا ٿي پوندي (سبحان الله)

۲۱. هي منهنجي جان ويران ۽ آجڙيل هئي بگاراڻي ۽ سوز کان منهنجي دٻ ڪيا
ٿي ٿي.

۲۲. ڪنهن وقت هن مون ڏانهن نگاهه ڪئي. ته مان درد سان ڀرپوري ٿي ويٺا.

۲۳. هڪ ٿي آهي محڪم اندر سيلاني جو فيض ۽ هڪ ٿي آهي پري ڪنهن جي دُعا جو اثر (مرتب)

۲۴. جنهن به شخص تي هن نگاهه ٿي ڪئي ته هنجار ڀرندڙ ٿي رها ۽ عوسي ٿي پيو.

۲۵. فرمايائين ته اهو درد عشق جو سينگار آهي. عاشق تي عشق جو پاڻ هوندو آهي.

۲۶. هڪ ڏهن تون مرد آهين بي درد ٿي. جيڪڏهن توي ڏهه ماڻهي ته تون مرد و آهين.

۲۶. آن کار بطون از و حوال است و انم که خدا و هم رسول است
۲۷. بد مد خست ز راز مولی در برد جهان شوی تو اولی
۲۸. در اول و آخرین بود او بیند و شنود هم غن گو
۲۹. کس نیست دگر بحسرتی اینجا بر ارض و سما و هم درخیا
۳۰. آن روز که چشم پر دیدم در عرشیم گهی ندیدم
۳۱. آن دیده نسیف ما چو دیده پس درد بجان و دل رسیده
۳۲. چشم که ز دیده او ترساک چشش بزین دگر بر افلاک
۳۳. حالت بروی چو غلبه میکرد رو سرخ شدی گهی رخ زرد
۳۴. از درد بسی بیجان بگودی پر درد بیان عیان بگری
۳۵. بسیار عرق برو می شد هم نغمه بچشش تر می زد
۳۶. از دیده مدام اشک باطن هم مجلس مست جمعه یاران
۳۷. یاران همه ز جنب مستی شد تو به کنان ز خود پرستی
۳۸. بادد کسی که می رسیده بحتاج بسی باد کشیده
۳۹. در بر خود او نمی نشاندند بر پای برائے او ستاندند

۶۶۔ اِيهرا اندر وارو مڪم درد کان حاصل ٿئي ٿو۔ مان پنهنجو ته اهو خدا ۽ رسول آهي

۶۷۔ درد الله جي راز جي خبر ڏئي ٿو۔ پنهنجي جهان ۾ هور ٿيو وڌائي ٿو۔

۶۸۔ اول ۽ آخر اهو ئي آهي۔ دوست ڏاڍا ٿيندا ٿا ۽ ڪجهه هائيندا ٿا اهو آهي

۶۹۔ زمين ۽ آسمان ۽ هر هنڌ هر جاءِ۔ حق کان سواءِ ٻيو ڪو ڪونهي۔

۷۰۔ انهيءَ ڏينهن مان پنهنجي مرشد جون اکيون ڏٺيون۔ ساري عمر ۾ وري

اهڙيون نه ڏٺيون۔

۷۱۔ اهي فيض وارن اکيون جڏهن مان ڏٺيون ته منهنجي دل ۽ جان ۾ درد سماجي ويو

۷۲۔ منهنجون اکيون هنکي ڏسڻ سان ڏڪي ويون۔ سندس هڪ اک زمين تي ته

ٻي آسمان تي هئي

۷۳۔ حالي جڏهن هن تي غلبه ٿي ڪيو ته سندس منهن ڪڏهن ڪاٿو ته ڪڏهن پياو

ٿي ٿي ويو۔

۷۴۔ درد جو هن ڳهڻو بيان ٿي ڪيو ۽ درد پريو حال ظاهر ٿي ڪيو۔

۷۵۔ سندس منهن مان ڳهڻو پيسينو ٿي ويو۔ ۽ هن جوش منجهان نڪرو ٿي هنيو۔

۷۶۔ سندس اکين مان هميشه آب جاري هوندو هو۔ محفل وارا هميشه مست ۽ فخور

هوند اهو۔

۷۷۔ سڀئي محفل وارا مستي ۽ جذب ۾ هوندا هئا۔ خود پرستي کان توبه ڪندا هئا۔

۷۸۔ درد وارو جيڪو هڪو آيو ٿي ته هن کي تحقيق پاڻ ڏانهن ڇڪيائون ٿي۔

۷۹۔ انهيءَ کي تحت تي پاڻ سان گڏ ويهاريائون ٿي ۽ انهيءَ لاءِ اُتي بيٺا ٿي

- ۴۰۔ اور از بس آرزوی دار
می کردش بپرستش شار
- ۴۱۔ بی درد اگر کسی بیامد
میگفت همی مرا نشاید
- ۴۲۔ پیر در به محکم خوش تر
بیدر و مراست در درم
- ۴۳۔ آن در به محکم بیاد
بیدر به محکم بیاد
- ۴۴۔ آن وقت که گهی یاد کردم
فی زنده بگنج پیرم
- ۴۵۔ گاهی که مرا چون یاد آید
در غم دل و جان نهاد آید
- ۴۶۔ می آمد در میان جماعت
می برد دل همه بشارت
- ۴۷۔ از در چون آه می کشیدی
در محنت به لامکان رسیدی
- ۴۸۔ هر کس بفسان گریه زار
بیمهات کشنده فی بگفتار
- ۴۹۔ آن دم همه در فغان و شراد
از جان و تن می شدند آزاد
- ۵۰۔ گر چشم سو کسی سنگد
اورا بهوائے هو برنده
- ۵۱۔ در دیده او نه چشم دیگر
بهرم نشدی با منظر
- ۵۲۔ آن دیده مست همچو شیران
بینده ای شدند حیران
- ۵۳۔ دریای دلش چون موج درج
اوفیند دهنده قوج در فوج

۴۰. انهيءَ کي ڪافي عزت ڏنائون ٿي پر انهيءَ جي گهڻي دل جوئي ڪيائون ٿي.
۴۱. بي درد جيڪڏهن ايندو هوندو فرمائيندا هئا ته هيءُ مون کي نٿو سڀيا هي.
۴۲. اسان جي محفل ۾ درد وارو چڱو لڳي ٿو. بي درد اسان کي مٿي هوسور لڳي ٿو.
۴۳. درد وارو اسان جي محفل ۾ پلي اچي. بي درد اسان جي محفل ۾ شل نه اچي.
۴۴. اهو وقت جڏهن ياد اچي ٿو ته جڙو نه بلڪه پاڻ کي مٿل سمجهان ٿو.
۴۵. جڏهن جو هو مون کي ياد اچي ٿو ته دل ۾ جان ۾ غم جي نشاني ظاهر ٿئي ٿي.
۴۶. جيڪوبه انهيءَ مجلس ۾ ايندو هو سو پنهنجي دل ڦرائي ويندو هو.
۴۷. درد مان جڏهن آه ٿي ڪيڏيائون ته هڪ لمحي ۾ لامڪان ٿي پها ٿي.
۴۸. هر هڪ رفيق آه ڪڍي رنو ٿي. هر هڪ کي افسوس هو پر هن کان ڪجهه گفتگو نڪري نٿي سگهيو.

۴۹. انهيءَ وقت سڀئي آه ۽ زاري ۾ پيا ٿي. جان ۽ تن کان آزاد ٿيا ٿي.
۵۰. جنهن ڏانهن نظري ٿي ٿيڙا يا ٿون ته هن کي هو هو کان ڪڍي ٿي ڇڏيائون.
۵۱. هنجي نظري ٿي ٿي ڪاڙهي ٿي. پوءِ ٿون هن سان هڪ چوندو ٿيڻ ته هن جو منظر ڏسڻ.

۵۲. اهي اڪيون شينهن وانگر مست هيون. دوستن ڇيڙن تي ٿي ويا.
۵۳. هن دل جو دور يا لهڙن تي لهڙن هڻي رهيو هو. پر بي شمار فيض عطا ٿي ڪيو.

۵۴. فرمود مرا بروی دیگر
اول تو ز خویش تن به بگذر
۵۵. اگر از خود مکنی شوابی
آن بر تو همی شود حجابی
۵۶. محبوب همی کند ثوابت
آن بلکه ثواب شد عذابت
۵۷. هر کس که نماز می گذارد
او جای ملامتی ندارد
۵۸. بی فکر نماز را بخوانی
آن وقت مگر خود ندانی
۵۹. بی خود شدن و نماز خواندن
با خود شدن و بغیر ماندن
۶۰. آن کیست که راست بخواند
و آن کیست مرا که می نشاند
۶۱. آن کیست که در رکوع آرد
و آن کیست که در خضوع آرد
۶۲. خود را بمیان فی شماری
ز نهار تو خویش تن نیاری
۶۳. هرگز تو نیت مگر خدا هست
یک دم از تو دوری جدا هست
۶۴. من و ما همسین از و بدانی
ز نهار تو در میان نمائی
۶۵. گاهی بسجود در نماز است
که ناز گهی درین نیاز است
۶۶. با خود نشوی به بخودی باش
تا سر خدا بتو شود فاش
۶۷. که دانه سبجه می شمارد
گاه از زنا سر بر آرد

۵۴۔ بي ٽڏينهن مون کي فرمايائون ۔ ته پهريون تون پاڻ کي هٺاڪر ۔

۵۵۔ جيڪڏهن تون پاڻ کي وڇيراڻي ٿو ڇوڪر به ڪندين ۔ اهو تنهنجي لاءِ

وڏو حجاب ثابت ٿيندو ۔

۵۶۔ تنهنجو ايهو ثواب توکي حجاب ۾ رکندو ۽ اهو ثواب تنهنجي لاءِ عذاب ٿيندو ۔

۵۷۔ جو شخص نماز ادا ڪريو ته ان تي ڪاملاعت نٿي اچي ۔

۵۸۔ بي خيالي سان نماز نه پڙھ ۔ مگر انهي وقت جو توکي پنهنجي ڄاڻ نه پوي ۔

۵۹۔ بيخود ٿي تون نماز پڙھ ۔ جيڪڏهن تون هڪائي سان نماز پڙهندين ته اها

غير شمار ٿيندي ۔

۶۰۔ اهو ڪير آهي جو ڪرايت ڪريو ۽ اهو ڪير آهي جو مراقبي ۾ ويهاري ٿو ۽

۶۱۔ اهو ڪير آهي جو رکوع ۾ آڻي ٿو ۽ اهو ڪير آهي جو عاجزي ڪرائي ٿو ۽

۶۲۔ پاڻ کي انهي وچ ۾ ڳڻ ۔ ڪڏهن به تون پاڻ کي وڇي نه آڻ ۔

۶۳۔ تون آهين ٿي ڪونه مگر اهو پاڻ خدا آهي ۔ توکان هڪدم به نه پري به نه جدا آهي

۶۴۔ مان ۽ اسان سڀ هنڌ انهن سمجه ۔ تون پاڻ کي ڪڏهن به وڇي نه آڻ ۔

۶۵۔ ڪڏهن نماز ۾ ڪڏهن سجد ۾ آهي ۔ ڪڏهن نماز ۾ ته ڪڏهن نماز ۾ آهي ۔

۶۶۔ پاڻ وڇي نه آڻ مگر بيخود ٿي ۔ ته توتي الهي اسرار کي پون ۔

۶۷۔ ڪڏهن تسبيح پڙهي ٿو ۔ ته ڪڏهن جڻيو مان ظاهر ٿي ٿو ۔

۶۸۔ نگاہی بہ حبیبِ عشقہ دارد

۹۰ ششاس پیر نیاس سلطان

۱۰۰ این راه یقین بر سر است

۱۷۔ این جملہ بیان ذاتِ حق است

۷۲۔ ہستی خود ہر انچہ کردی

۱۱۱. یک دم بخدا اگر تو باشی

۴۷. ذاتی کہ بیافتم خدا را

۱۵. چهل توگشت راه وحدت

تشریح و تفسیر

عالم ورتقہ کجراہ

حکومت

۱۱۰

این مکتب علم و حیالات

در این سفری سندن به این جا

این جابجایی هم و بیان میماند

۶۸. ڪڏهن پيشاني تي تلڪ لڳائي ٿو. ڪڏهن منهن تي رنگ لڳائي ٿو.

۶۹. هر لباس ۾ انهيءَ بادشاهه کي سڃاڻ. ذري ذري ۾ تون هن کي هڪ ڇاڻ.

۷۰. انهيءَ يقين جي راهه کان منهن نه ڦير ته سڀ ۾ توکي هن جو ظهور و نظارو ڇي.

۷۱. هيءُ سارو جهان انهيءَ حق جي ذات آهي. اها ذات انهيءَ حق جي صفات آهي.

۷۲. جيڪي به هستيءَ سان تون ڪندين ته اُن مان ڪجهه به نه ٿيندو اگرچہ.

ڪهڙي راهه به وٺين.

۷۳. جيڪڏهن هڪ ڀل تون خدا سان ملين تون خوديءَ کان بيخود ٿي وڃين.

۷۴. ڇاڻ ته خدا کي هٿ ڪيم. اي آشڪارا! اهي اکر تولا ڪافي آهن.

۷۵. وحدت جي راهه جيڪڏهن توکي حاصل ٿئي ته پوءِ تون ڪثرت جو سير ڪندين.

۷۶. اها ڪثرت ۽ وحدت تون هڪ سمجه. عشق جي راهه ۾ شڪ نه آڻ.

۷۷. عالم تو ۾ آهي تون عالم ۾ آهين. اي ايمان وارا! اهو خيال رک.

۷۸. سارو جهان خيال آهي. سمجه ته هيءُ گفتگو ۽ ڳالهه ٻوله ڪٿان ڇي ٿو؟

۷۹. سارو جهان خيال آهي ۽ وهڻ ۽ فقط ڳالهه ٻوله آهي.

۸۰. جيڪو انهيءَ خيال ۾ گم ٿيو ته منجاسر ۽ پير گم ٿي ويندا.

۸۱. انهيءَ جاءِ تي نه جسم ۽ نه جهان رهيو. سمجه ته نه هيءُ ۽ نه هو رهيو.

۸۲. این جاسی چگونه چون بگنجد بی‌بمات درون برون ننگنجد
 ۸۳. من غرق شد با پیرت برخواست چه موج بحر وحدت
 ۸۴. من و تو شده ایم عشق دریا دریا همه شد کجاست من و ما
 ۸۵. چو مرده بود بدست غسال دان هم تو چنان که خود درین خیال
 ۸۶. من مرده شدیم اوست زنده جنبانداو منم چون زنده

سپید سرمست تخلص "آشکار"

خاتم شد

۸۲. هن حيرت واري جاء ۾ ڪيئن سمائجي سگهندين - اٽلوس جو تون اندر
ٻاهر نه سمائجي سگهندين -

۸۳. جڏهن وحدت جي سمند جي لهر چڙهي ته مان حيرت واري درياءَ ۾
غرق ٿي ويم.

۸۴. تون ۽ مان سڀ درياءَ ۾ غرق ٿي ويو - اهو سمورو درياءَ ئي ويو پوءِ
مان ۽ اسان ڪٿي رهيا سون -

۸۵. جيئن مُردو غسل واري جي هٿ ۾ هوندو آهي - تيئن تون پڻ سمجه
۽ انهيءَ خيال ۾ ره -

۸۶. مان مئل آهيان ۽ هو بچڻو آهي - ۽ اهو بچڻو مون کي هلائي ٿو -

(نوٽ) هن مثنوي چل سرمست پنهجو تخلص "آشڪار" ٿو يڪاريو آهي.

ضروري گذارش

سرتاج الشعراء شاهنشاہ عشق، منصور آخري زمان، شاعر هفت زبان، حضرت
مچل سرمست پنهنجي سموري ڪلام پارسي، اردو، سرائيڪي ۽ سنڌي ۾ عشق
۽ درد جي بيجد ۽ بي انتها تعريف ۽ توصيف ڪئي آهي. انهيءَ جي باوجود عشق
جي تعريف ۾ خلاصه بياض چيو آهي جو مثنوي "عشق نامه" جي نالي سان مشهور آهي
جاما ۱۹۶۲ نومبر ۱۹۶۲ ۾ سنڌي معنيٰ سميت شائع ڪئي وئي آهي. هي مثنوي
"درد نامه" درد جي تعريف ۾ چلي آهي. هن قادر ۽ ڪلام شاعر پارسي ۾ ايترو شعر
چيو آهي، جو شايد ڪنهن ايراني شاعر جو به شعر نه هجي. پنهنجي مادري زبان ۾
شعر چوڻ ڪا وڏي ڳالهه نه آهي مگر قابل داد شاعر اهو ٿي سگهي ٿو جو غير مادري
زبان ۾ شعر چوي. ساري دنيا ۾ هي اقليم سخن جو تاجدار شاعر آهي جنهن ستن
ٻولين عربي، فارسي، اردو، پنجابي، هندي، سرائيڪي ۽ سنڌي ۾ لا تعداد
شعر چيو آهي. بيشڪ هن جو وجود مسعود ساري سنڌ ۽ پاڪستان لاءِ
باعث فخر ۽ ناز آهي.

سندس پارسي تصنيفات منجهان "ديوان اشڪار" مثنوي عشق نامه ۽ "مثنوي گدا نامه"
اڳ شائع ٿي رهيون آهن. هي مثنوي انهيءَ سلسلہ جو چوٿون نمبر ڪتاب آهي مثنوي
تار نامه سنڌي معنيٰ سميت تيار ڪئي وئي آهي جا عنقریب شائع ڪئي ويندي.
الفير قاضي علي اڪبر درازي